

STRUKTURALISME

Sproget som system

Strukturalismen ligner nykritikken derved, at man i denne retning også ser bort fra forfatterens intentioner, og strukturalister er tilmed også ligeglade med den enkelte læsers subjektive opfattelse. I stedet undersøger man teksten som et stykke sprog, der objektivt kan beskrives.

En væsentlig del af strukturalismen er dels optaget af sproget som system, dels den konkrete anvendelse af det i en litterær tekst. Et ofte anvendt billede på sproget er en togbane. Skinnerne og togplanen ligger fast, uanset hvilket konkret togsæt, der farer hen over skinnerne. En strukturalist vil beskæftige sig med de mønstre, som togbanen og -planen udgør – og se på det enkelte togsæts særegenhed i forhold til systemet.

En teksts togskiner udgøres af strukturen i det narrative forløb, teksten gennemløber. I 1960'erne udviklede franskmanden Algirdas Julien Greimas (1917-92) tre modeller til kortlægning af en tekst: grundstruktur-, kontrakt- og aktantmodellen.

Målet for Greimas var at udvikle en tekstgrammatik, ved hjælp af hvilken man kunne undersøge den enkelte teksts struktur og organiseringen af dens indhold. De tre modeller er siden gledet ind i danskundervisningen, men vel at mærke som løstrevne modeller, der ikke benyttes i en ren strukturalistisk sammenhæng. Ofte bruges de som hjælpemidler i andre typer analyse.

Den strukturelle analyse

En strukturel analyse tager udgangspunkt i, at man undersøger tekstens modsætningspar, deres gentagelser og variationer. Disse observationer kan omsættes i grundstrukturmodellen.

Dernæst undersøger man personernes indbyrdes relationer (de tekstlige aktanters placering i forhold til hinanden): hvem er tekstens subjekt? Hvilket objekt vil han besidde/realisere? Hvem er modstandere og hjælpere for projektet? Og bliver det eftertragtede objekt transporteret fra en konkret giver til subjektet?

Endelig vil man især i arbejdet med eventyr og folkeviser kunne have udbytte af at anvende kontraktmodellen, som anskueliggør tekstens faser gennem kontraktoprettelser og kontraktbrud.

Grundstrukturmodellen

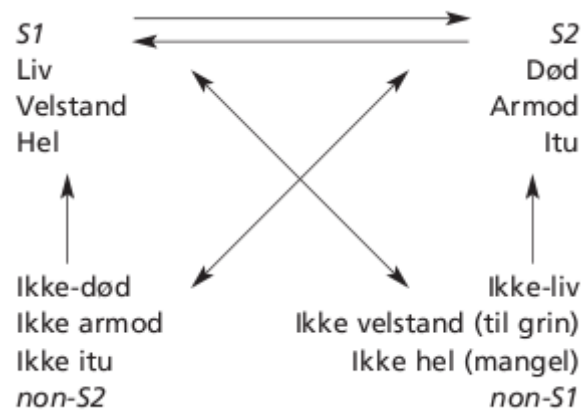
Eventyret om 'Tepotten' er et eksempel på et togsæt, der kører på eventyrrens hovedspor, men som adskiller sig fra folkeeventyret ved ikke at være så stereotyp. Eventyrets sprog er langt mere forfinet, og formelsproget, som kendetegner folkeeventyret, nedtonet. 'Tepotten' er opbygget omkring en række modsætninger:

velstand	><	armod
smagløst vand	><	te
flødekande, sukkerskål	><	tepotte
hel	><	itu
død	><	liv
invaliditet	><	fertilitet
selvkærlighed	><	næstekærlighed
oplevelse	><	erindring

Igennem tekstens modsætninger aner vi et strukturelt forløb, en forskydning i tekstens betydninger, og man kunne udvælge begrebsparret liv og død som tekstens overordnede modsætning, som de andre begrebspar er underordninger af.

Tekstens kontrære modsætninger

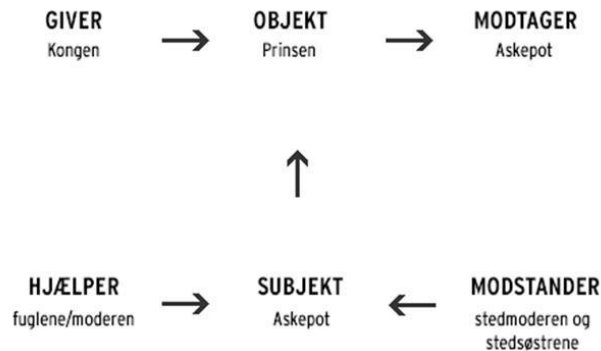
Herefter kan man uden større problemer placere tekstens kontrære modsætninger S1 og S2 (modsætninger, der forudsætter hinanden for at give mening som fx god-ond) i sommerfuglemodellen, lave krydset ved at tage modsætningerne »ikke-S1 og ikke-S2« (modsætninger, der gensidigt udelukker hinanden) – og hermed kan man danne sig et overblik over de tematiske forskydninger i teksten:

Sommerfuglemodellen

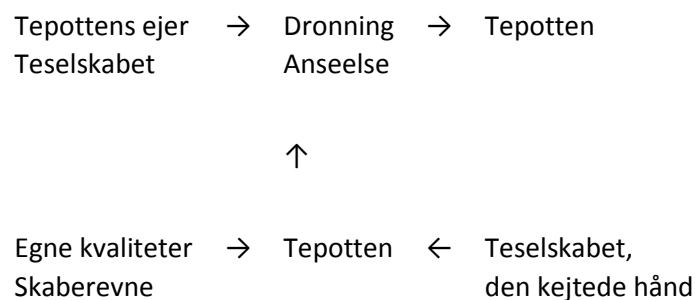
I eventyrets første fase er tepotten selvbevidst, hel og dronning af tebordet. Men dens stolthed står dog for fald, og dens mangel bliver bemærket. En bevægelse, der kulminerer, da den under hånlige latter tabes og går itu og herefter må leve i den yderste armod. Her er den ikke-død, for den genopstår og bliver i stand til at give liv til blomsten; for til sidst at leve sit liv i sine erindringer. Den er heller ikke længere fattig, men rig i sin skabelse af blomsten og siden i sit liv i minderne. Det gør den hel i det indre, skønt den er falden og gået itu i det ydre.

Aktantmodellen

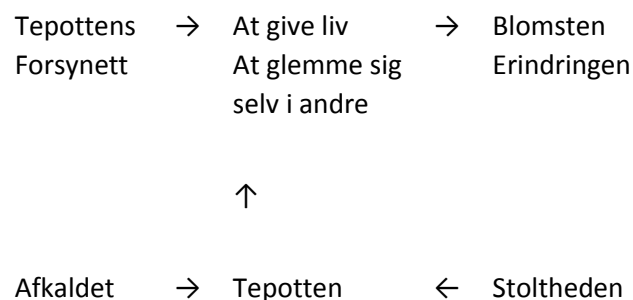

Aktantmodellen eksemplificeret ved 'Askepot'

Tilsvarende mønstre kan opspores i aktantmodellen, der i dette tilfælde kræver to udgaver, fordi tepottens projekt skifter karakter. I eventyrets første del vil tepotten være noget særligt, teselskabets ukronede dronning:

I eventyrets sidste del skifter projektet: Her handler det om afkald, om næstekærlighed og om at give livet videre til tepottens afkom, blomsten:

Denne model har et ikke-materielt objekt, og følgelig bliver det sværere at udfylde transportaksen, dvs. den øverste akse, hvor objektet transporteres fra giveren til modtageren.

På den ene side er Tepotten giver af liv til blomsten, på den anden side er det i sidste instans forsynet, der er giveren af tepottens evne til at ændre livsfilosofi. Tilsvarende bliver konfliktaksen en abstrakt modstilling af begreber som afkald og stolthed.

Kontraktmodellen

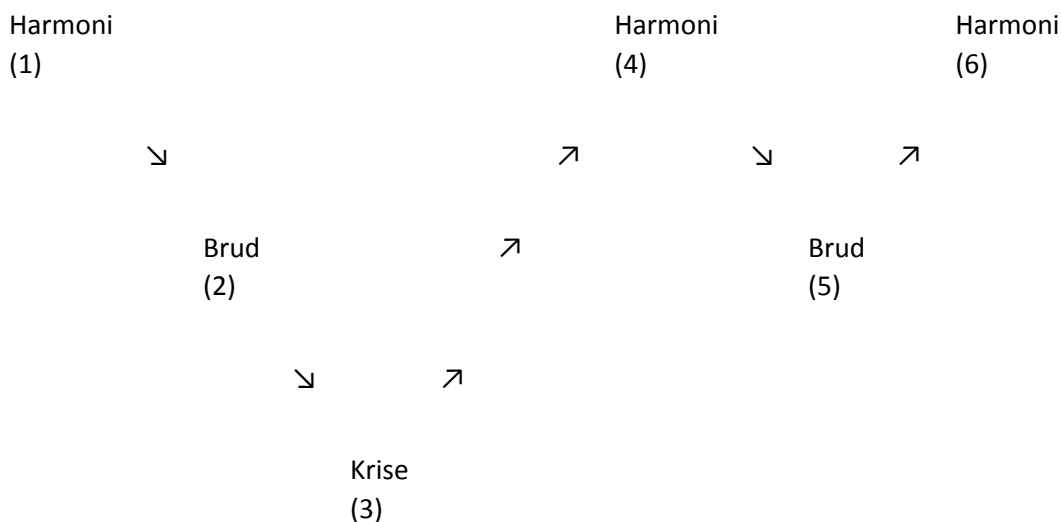
Endelig kan 'Tepotten' forstås inden for kontraktmodellen. Men i modsætning til folkeeventyret indgås der ingen formelle kontrakter i denne tekst. Derimod dannes der forskellige harmoniske niveauer, der rammes af brud.

I eventyrets første fase hersker der en social kontrakt, der definerer et hierarki ud fra bestemte kvaliteter (1). Bruddet på denne orden sker, da den kejtede hånd taber tepotten, som derved mister sin status og bliver smidt ud (2). Nu må den leve i dybeste armod. Her når teksten sit katastrofiske punkt, hvor hovedpersonen falder, og målløsheden indfinder sig (3).

I den næste fase omdefineres den sociale orden, og tepotten placeres i et nyt hierarki som blomsterpote. Personrelationen ændrer sig. Nu giver potten afkald på egne behov for at give liv til blomsten. Derved indfinder der sig en ny harmoni, hvor tepotten glemmer sig selv i andre (4).

Til sidst brydes denne sociale orden, da potten slås itu (5), men i erindringens form heler den sit liv og fremtræder forløst. Men den har betalt en smertelig pris, og harmonien er en harmoni, der hviler på afkaldet. Teksten udtrykker med denne bevægelse en dualisme mellem ydre og indre kvaliteter (6).

NOTE

Synliggørelse af tekstens spor og mønstre

Den strukturelle analyse synliggør de narrative mønstre og synliggør omstruktureringen af tekstens modsætninger. De tre modeller kan ses som optikker eller briller, som gør tekstens spor og mønstre synlige. I sig selv siger de ikke så forfærdeligt meget om indholdet, men kan man udfylde modellerne, har man i virkeligheden allerede fortolket teksten.

Den viste analyse demonstrerer, hvordan tekstens objekt bevæger sig fra social anerkendelse til næstekærlig selvforglemmelse og fra en oplevelseskultur til erindringens forsonende bagudsyn.